

SUVERANITATE DE STAT, SUVERANITATEA INDIVIDULUI ȘI... „PROFEȚIA” LUI TRAIAN BRĂILEANU

Av. dr. George Vlăescu

Abstract: *There is in our society a misguided and somewhat obscure perception of state sovereignty which is not infrequently associated with authoritarian, absolutist theories, in any case, unfriendly to human rights and freedoms.*

For this reason, we shall attempt to describe and compare state sovereignty with individual human sovereignty/freedoms in order to clarify the two concepts, both from the perspective of the relations and correlations between them.

A research that highlights the fact that these notions are interrelated, complementary and, most importantly, essential to the constitutional state. However, the factual difficulty of ensuring a balance between them (which requires a moral education of citizens and real social justice) also brings into question the need to reconfigure the state into a "moral community".

Keywords: *state sovereignty, individual sovereignty, rights, freedoms, state, people, nation, state power*

1. Preliminarii

Într-unul din articolele publicate în urmă cu ceva ani, în Revista de filosofie, se susține faptul că *suveranitatea* se bazează pe relații de forță și are la origini ideea de autodivinizare a omului. Simbolismul mitic al puterii suverane, spune scriitorul, este ochiul atotvăzător și lumina. Soarele și ochiul exprimă imaginea unui soare suveran ce distruge orice urmă de întuneric ce controlează și dirijează totul.¹

Stilistica este într-adevăr savuroasă, însă nu putem fi de acord cu mesajul. Deoarece, așa cum vom vedea, oricât de plauzibile ar fi astfel de forțe oculte, ele nu au de-a face cu tabloul conceptual al *suveranității*, nici măcar în ipoteza în care acceptăm existența *forței* ca element comun.

Provocați însă de această plastică descriere, dar și de actualele realități politice europene, în special ale țării noastre, unde termenul *suveranitate* a devenit tot mai sonor în politica autohtonă (după modelul SUA), vom purcede și noi la o scurtă

¹ Citat din Mihail M. Ungheanu, *Despre conceptele de utopie și suveranitate. O scurtă privire*. În: Revista de filosofie, vol. LXIII nr. 4, București, 2016, p. 455.

analiză a noțiunii. Desigur, pentru a ne dumeri în ce măsură consolidarea puterii/suveranității de stat, sau cum ar spune iluminiștii francezi, a *republicii*, ar putea fi o soluție. Analiza nu pierde din vedere nici libertățile omului, dată fiind pericolozitatea pe care a demonstrat-o de-a lungul istoriei expansiunea puterii de stat, începând cu brutalitățile și supliciile antichității, cu torturile medievalității, continuând cu genocidele modernității și, nu în ultimul rând, cu inechitățile și manipulările subversive (cum le-aș numi în lipsa unui termen mai bun) ale globalizării. Mai exact, ale unei postmodernități în centrul căreia „statul” - această entitate „rebranduită” - s-a instituționalizat și juridicizat până acolo încât s-a îndepărtat tocmai de interesele celor cărora îi datorează puterea.

Presupunând deci că nu suntem străini de evoluția istorică belicoasă a raporturilor dintre individul uman și stat, în special în ceea ce privește poporul român, nădăjduim să clarificăm relevanța și în ce fel s-ar putea poziționa suveranitatea statului în raport cu suveranitatea individuală (a omului). Mai ales că prima decurge din a doua, la fel cum o poate și subjugă, și ambele depind de mai mulți factori. Aceasta este tema care ne interesează și în fața căreia orice constituționalist abil ar nega probabil noțiunea de suveranitate a individului, invocând acel clișeu eludat cum că suveranitatea aparține întregului popor, conform primelor texte ale minunatei și capricioasei noastre Constituții.

Așadar, haideți să vedem cum răspundem acestei interogații interdisciplinare, trecând prin revistă evoluția conceptuală a suveranității statului și a individului, deși subiectul poate ar necesita și o cartografiere a profilului cultural căruia îi aparținem ca popor (lucru pe care-l vom face probabil cu o altă ocazie), fiindcă, în materie de putere statală, așa cum spune un înțelept antic, nu există o rețetă unică pentru toate culturile lumii.²

2. Suveranitatea de stat

Cunoscut pentru contribuția sa uriașă la întemeierea dreptului pozitiv pe cel natural și „legea eternă”, Toma d’Aquino atribuie suveranitatea Papei de la Roma, desigur în calitate de reprezentant al puterii divine, calitate care, în accepțiunea călugărului dominican, i-ar conferi Papei dreptul de a sancționa monarhii și de a-i elibera pe supuși³.

Din unghi laic însă cei mai mulți autori își încep analizele cu teoriile lui Jean Bodin (1530-1596), celebrul om politic și profesor de drept de la Toulouse. Acesta a introdus noțiunea de suveranitate în limbajul constituțional modern, iar scrierile sale (în special *Cele șase cărți ale republicii* - *The Six Books of the Commonwealth*)

² Vladimir Volkoff, *Defectele Democratiei, De ce sunt decât pe jumătate democrat*, Ed. Antet, 2002, p. 17.

³ Alexandru Arseni, „Suveranitatea națională” de la abordare teoretică la realizare practică. În: *Revista Națională de Drept*, nr.12, 2012, pp. 8-9.

reprezintă punctul de plecare al ideologiei suveranității⁴. O ideologie în centrul căreia coroana este simbolul suveranității. Asemenea lui Machiavelli, reputatul universitar toulusian personalizează statul echivalându-l cu „principele” scriitorului florentin și socotește că suveranitatea aparține regelui, singurul care are dreptul să o exercite fără consimțământul celor supuși. A fi suveran, spune Bodin, „*nu înseamnă a nu fi supus niciunei legi, ci a fi supusul legii lui Dumnezeu, a legii naturii și a legilor comune tuturor popoarelor, așadar unui drept natural...*”⁵.

Un punct nodal în abordarea suveranității ni-l oferă însă întemeietorul liberalismului John Locke (1632-1704), un burghez puritan cu convingeri egalitariste și profund liberale (din care se va inspira ulterior liberalismul modern) a cărui faimă a sporit prin cartea *Eseu asupra intelectului omenesc*, apărută în 1690. Acesta, așa cum o va face puțin mai târziu și Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), va pleda împotriva suveranității de drept divin și în general a teoriilor absolutiste, susținând principiul *suveranității poporului* și dreptul acestuia de a răsturna guvernele ori de câte ori devin indezirabile (așa-zisul *drept la revoluție*). Celui din urmă îi revine și meritul sistematizării riguroase a conceptului. Astfel, după Rousseau, suveranitatea reprezintă manifestarea voinței „suveranului”, înțelegând prin acest termen voința generală a poporului (transpusă în legi), inalienabilă și indivizibilă, care îndrumă puterile statului în realizarea binele comun⁶. De asemenea, Rousseau vede în suveranitate fundamentul libertății și al egalității, iar pe conducătorii statului ca pe niște funcționari angajați, oricând revocabili. La rândul său, Charles Montesquieu (1689-1755) aduce în politică noțiunea de suveranitate „națională” și principiul împărțirii puterii în stat, inițial, schițat de Locke.

Mutatis mutandis, toate aceste concepțe iluministe au fost consacrate juridic, începând cu Declarația de independență a celor 13 colonii care au format Statele Unite ale Americii din 1776 (document inspirat după John Locke) și Declarația Franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789⁷ și au pătruns treptat în aproape toate legislațiile statelor lumii, contribuind la formarea unui amplu proces de constituționalizare a dreptului.

Și, ca în orice proces doctrinar disputele nu au întârziat să apară. Așa a fost de pildă clivajul survenit între conceptul de suveranitate națională și suveranitate a poporului. Aici, diferențele de opinii, potrivit literaturii de specialitate, priveau în linii mari titularul suveranității, în sensul că suveranitatea națională, expresie susceptibilă semantic și de o abordare etnică, ar implica *transferul* puterii unor reprezentanți (unei elite restrânse) care, fără a răspunde în fața nimănui, o exercită

⁴ Mihail M. Ungheanu, *Op.cit.*, p. 445.

⁵ Citat după Mihail M. Ungheanu, *Ibidem*, p. 447.

⁶ Jean-Jacques Rousseau, *Despre contractul social sau principiile dreptului politic*. București: Cartex, 2017, pp. 44-45.

⁷ Declarația Franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789 prevede la art. 3 faptul că „Principiul oricărei suveranități rezidă în principal în națiune; nici o entitate, nici un individ nu pot exercita o autoritate care nu emană în mod explicit de la ea”.

în numele unor termeni abstracți precum „națiune” sau „interes general”. Întrucât suveranitatea poporului presupune că puterea aparține chiar poporului, o noțiune concretă, care exclude posibilitatea confiscării ei de către clasa politică, se consideră că această clasă exercită puterea doar în numele poporului în serviciul căruia se și află. Diferențele vor fi însă eliminate prin introducerea sufragiului universal, dar și prin legislația fiecărui stat în parte. De pildă, Constituția României, asemenea constituțiilor altor state⁸, a optat pentru o combinare a celor două noțiuni. În felul acesta, suveranitatea, deși este intitulată *națională* și deci include *reprezentarea*, nu permite confiscarea puterii de către reprezentanții acesteia, deoarece aparține poporului și se exercită doar în numele acestuia. În alte cuvinte, statului, instituțiilor, autorităților publice și oricui altcuiva le este interzisă exercitarea suveranității în nume propriu, lucru care se desprinde și din conținutul prevederilor alin. (1) al art. 2, din Constituția României, texte potrivit cărora „*Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum*”.

O descriere mai elaborată a suveranității ne-o oferă doctrina de la începutul secolului trecut. Astfel, Mircea Djuvara - despre care Giorgio del Vecchio spunea că este unul dintre cei mai mari gânditori ai filosofiei juridice - lansează teza potrivit căreia suveranitatea, privită ca forță de coerciție, nu este caracteristică statului, ci doar suveranitatea înțeleasă ca „*autoritatea pe care o organizațiune politică o deține și care-i dă libera facultate de organizare și de creare a dreptului pe teritoriul respectiv*”⁹. Or în lumina acestei teze suveranitatea este inerentă existenței statului, același gânditor spunându-ne mai departe că „*misiunea statului este organizarea și aplicarea dreptului*”¹⁰. Așadar, dreptul se prefigurează ca fiind anterior și superior statului. Superior în sensul că statul se află în slujba realizării acestuia (dreptului).

Prin urmare, definirea suveranității o include tehnic pe cea a dreptului care, în accepțiunea ilustrului jurist, este de neimaginat în afara *libertății* și a *moralității*. Mai exact, dreptul este „*reprezentantul unui ideal sacru, este purtătorul aspirațiunei celei mai înalte, pe care o societate o posedă, aceea spre justiție și spre moralitate*”¹¹.

Cu toate astea, literatura juridică postmodernistă pune mai puțin accentul pe aceste elemente ideologice, în favoarea noțiunii de *putere*, referindu-ne desigur la puterea de stat sau publică (puterea de stat fiind o formă oficializată a puterii publice). Astfel, *suveranitatea* este recunoscută astăzi ca fiind o trăsătură esențială a puterii de stat, adică un element care definește statul și îi conferă legitimitatea să decidă nestingherit în treburile sale interne și externe.

⁸ Precum Franța, Spania, Republica Moldova.

⁹ Mircea Djuvara, *Teoria Generală a Dreptului*. Vol. I, București: Editura Librăriei SOCEC&Co, București, 1997, pp. 162-163.

¹⁰ Ibidem, p. 167.

¹¹ Ibidem, p. 257.

De asemenea, se mai arată că suveranitatea comportă două dimensiuni notabile: una internă și alta externă.

- *Suveranitatea internă*, numită și *supremație*, este privită ca o expresie a superiorității puterii de stat în raport cu celelalte puteri din interiorul statului, incluzând desigur și capacitatea de legiferare a relațiilor sociale în toate domeniile.

- În timp ce *independența* sau *suveranitatea externă* se referă la plenitudinea statului de a relaționa și perfectă raporturi juridice cu alte state fără vreun amestec sau constrângere din afară.

Aceste concepte, cel puțin la prima vedere, ne conduc la ideea maximului de *putere*. Adică, la concluzia că suveranitatea, deși aparține poporului, despre care se spune că este singurul titular, reprezintă totuși o trăsătură a puterii de stat, *adică a unei puteri care dispune de toate însușirile puterii suverane*. Asta înseamnă că însuși statul devine suveran. Vorbim, deci, de premise doctrinare favorabile teoriilor absolutiste și totalitariste. Fiindcă așa cum spunea un ilustru gânditor și apărător al libertăților individuale „Poporul care exercită puterea nu este totdeauna unul și același cu poporul asupra căruia se exercită ea”¹², în timp ce Sartori, celebrul cercetător italian al democrației, ca de altfel și Rousseau, ne atrage atenția asupra faptului că „*cel care își deleagă puterea o poate și pierde*”¹³.

O dilemă în fața căreia nici măcar actualul principiu constituțional al superlativizării puterii legislative - *Nimeni nu este mai presus de lege* - și cu care ne mândrim atâta, nu este suficient, dimpotrivă. Spunem „dimpotrivă” deoarece legea însăși a devenit monopol de stat, în timp ce *dreptul*, pe care Frederich Hayek îl numește „*știință a libertății*”¹⁴, continuă să rămână în ignoranță. Așa se și explică faptul că, în numele poporului și al legii, statele au săvârșit atâtea grozăvii și continuă s-o face.

3. Suveranitatea individuală (a omului)

Libertatea individului, atât de relativizată de filosofie, a constituit dintotdeauna miza cea mai de preț în lupta milenară a omului cu puterea publică. Cu toate astea, literatura juridică insistă pe abordarea suveranității ca noțiune derivată din *puterea de stat* sau a unei organizații cu trăsături statale și o leagă adesea de teoriile contractului social (solidaritatea socială). Sigur că există și nenumărate alte opinii, unele care o leagă de anumite genuri de supremație „marcă Jean Bodin” în versiuni actualizate, însă nu e cazul să trecem prin revistă toate aceste aporii enciclopedice. Important de reținut este faptul că mai înainte de stat, care este un subiect fictiv (imaginar), a fost omul, care este o realitate biologică palpabilă, iar unul dintre finalitățile puterii de stat (desigur, ale unui stat democratic) este tocmai acela de a-i asigura omului *libertățile*. Valori juridice care, începând cu epoca renascentistă și

¹² John Stuart Mill, *Despre libertate*, ediția a III-a. București: Humanitas, 2005, p. 47.

¹³ Giovanni Sartori, *Teoria democrației reinterpretată*. Iași: Ed. Polirom, 1999, p. 52.

¹⁴ Frederich A. Hayek, *Constituția libertății*, Ed. Institutul European, 1998, p. 167.

până în zilele noastre, au fost antrenate într-un amplu proces de universalizare, mai întâi la nivel doctrinar, apoi politic și normativ, culminând în secolul trecut cu unul dintre cele mai vocale instrumente internaționale: *Declarația universală a drepturilor omului* (1948). Un document care, după cum reiese încă din primul său articol, consacra la nivel planetar libertatea omului începând cu momentul nașterii sale fizice.

Observăm deci că, asemenea suveranității de stat, libertățile sunt legate axiologic de titular, de individul uman. Libertatea omului, spune Friedrich Hayek, ține de esența ființei umane, iar negarea libertății atrage, după Rousseau, însăși negarea calității de om¹⁵ și lista susținătorilor continuă. De aceea, nu credem că greșim prin a echivala *libertățile omului* cu noțiunea de *suveranitate* privită *stricto sensu*, chiar dacă aceasta din urmă este susceptibilă și de un înțeles mai larg care merge până la încorporarea tuturor drepturilor subiective ale persoanei. Mai ales că demnitatea însăși, spune jurisprudența constituțională germană, derivă din calitatea de om. John Locke, de pildă, anticipând o asemenea evoluție conceptuală, susține că oamenii sunt *de la natură liberi, egali și independenți*. Ei intră în societate pe baza unui contract liber consimțit, iar rolul statului este acela de a proteja libertatea și proprietatea individului în scopul sporirii securității și a bunăstării lui. Legea, mai spune Locke, nu poate avea ca scop limitarea libertății omului, ci doar păstrarea și sporirea acesteia, astfel încât societatea să nu fie mai puțin fericită din cauza vreunei legi¹⁶.

Maximizând această teză, John Stuart Mill spune și el că „*Asupra lui însuși, asupra propriului trup și spirit, individul este suveran*”¹⁷.

Or concepțiile miliene, care s-au bucurat de largă audiență, ridică din unghiul limitelor libertății serioase teme de reflecție. Altfel spus, ca să folosim mai îndeaproape cuvintele lui Mill, se relevă întrebarea de a ști „*Care sunt limitele legitime ale suveranității individului asupra lui însuși?*” și „*Unde începe autoritatea societății?*”¹⁸. O interogație îndreptățită, mai ales dacă luăm în calcul și evoluția realităților sociale și politice ale secolului al XIX-lea, realități care îl determină pe Mill să deplângă faptul că prin legi libertatea omului este tot mai reprimată în favoarea puterii de stat sau a societății. Context în care filosoful britanic semnalează faptul că „...*există în general în lume o înclinație tot mai accentuată către amplificarea exagerată a puterii societății asupra individului, care se exercită atât prin forța opiniei publice, cât și prin forța legii; și*

¹⁵ A renunța la libertatea ta - spune Rousseau - înseamnă a renunța la calitatea de om, la drepturile umane, și la datorii specifice umanității, Jean-Jacques Rousseau, *Despre contractul social sau principiile dreptului politic*, Ed. Cartex, 2017, p. 30.

¹⁶ „O lege trebuie să dispară îndată ce societatea este mai fericită fără această lege decât cu ea”, citat din John Locke, după Ștefan Georgescu, *Filosofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2.500 de ani*. Ediția a II-a. București: All Beck, 2001, p. 59.

¹⁷ „*Asupra lui însuși, asupra propriului trup și spirit, individul este suveran*”. John Stuart Mill, *Despre libertate*, op.cit., p. 56.

¹⁸ „*Care sunt limitele legitime ale suveranității individului asupra lui însuși? Unde începe autoritatea societății?*”, John Stuart Mill, *Despre libertate*, op.cit., p. 150.

cum tendința tuturor schimbărilor ce au loc în lume este de a întări forța societății, slăbind-o pe cea a individului, acest abuz nu este nicidecum unul dintre relele care tind să dispară de la sine, ci, care, dimpotrivă, tind să devină tot mai formidabile".¹⁹ Această tendință, iată, pare să coincidă cu acele politici prin care, la începutul secolului al XIX-lea, statul s-a debarasat de rolul său, mărginit până atunci la activități legate de ordine („statul jandarm”), în favoarea asumării unor atribuții sociale tot mai largi. Astfel se marchează începuturile unei agresiuni îndreptate împotriva libertăților individului, în lipsa căroră, spune M. Djuvara, dreptul își pierde orice valoare normativă.²⁰ Or tocmai această chestiune configurează originalitatea tezei lui Hayek cu privire la cauza declinului dreptului și, totodată, a creșterii puterii de stat (expansiunea dreptului public), cauză pe care reprezentantul școlii austriece o pune pe seama doctrinelor juridice și politice dominante. Mai exact, a acelor teze care, pe de o parte, se opun limitării prin lege a puterii de stat și, pe de altă parte, încurajează juridicizarea societății potrivit unui anumit „ideal de justiție”²¹, juridicizare care realmente a dat startul unei ascensiuni până în zilele noastre când, spunem noi, a atins cote teribile²².

Cert este că astfel de schimbări fenomenologice în evoluția suveranității pot fi narate dintr-o perspectivă liberatoare, în special atunci când ne referim la libertatea statelor sau a societății ca subiect colectiv, ori dimpotrivă, dintr-un unghi al constrângerii/a disciplinării, în ipoteza în care avem în vedere individul, ca simplu particular. O distincție în raport cu care doctrinele mai puțin seduse de libertățile individului au pregătit modernizarea statelor, luând desigur în calcul și profilul cultural (gradul de supunere al populației față de legi și autorități). Așa se face că germanul Rudolf von Jhering face apologia constrângerii etatice și în general a puterii statului, spunând că țin de esența dreptului și a statului, în timp ce englezul John Stuart Mill susține exact opusul. Teoriile germane sunt de regulă mai puțin liberale decât cele britanice.

La Mill, de pildă, libertățile umane sunt sacre. Ele depășesc până și limitările din idealul de republică a lui Rousseau (voința generală). Omul milian reprezintă de departe un veritabil bastion al libertății, concepție care-l propulsează pe gânditorul britanic în topul celor mai ilustrativi exponenți ai gândirii liberale. Am putea spune că tezele lui se contopesc în ideea că **individul uman este suveran și asupra lui nimeni nu are dreptul să intervină, nici statul și nici măcar societatea**²³. Libertatea individului, după Mill, nu cunoaște decât două limitări: **aceea de a nu aduce daune**

¹⁹ John Stuart Mill, *Despre libertate*, op. cit., p. 61.

²⁰ „Nu putem concepe drept și nici morală fără libertate, cum nu putem concepe nici legi ale naturii fără determinare cauzală”. Mircea Djuvara, *Precis de filosofie juridică*. În: Eseuri de filosofie a dreptului, Ed. Trei, București, 1997, p. 187.

²¹ Friedrich A. Hayek, *Constituția libertății*, Ed. Institutul European, 1998, p. 250.

²² Pentru detalii, George Vlăescu, *Juridismul - un pericol care vine din partea dreptului*. În: Revista de studii juridice universitare, ULIM, nr. 3-4, Chișinău, 2018, pp. 146-154.

²³ John Stuart Mill, *Despre libertate*, Op. cit., p. 55.

drepturilor celorlalți și de a suporta fiecare individ partea ce-i revine din sacrificiile generate de apărarea societății.

De altfel, concepția filosofului este superpozabilă și așa-zisei *reguli de aur* a popoarelor lumii, regulă potrivit căreia omul are dreptul natural de a conviețui pașnic, liber, după propriile lui dorințe și nefăcând rău altora. Un precept nobil (deși nobilii nu l-au vrut) pe care îl regăsim și în proverbiala butadă „*Ce ție nu-ți place altuia nu-i face*”, despre care se spune că reprezintă un principiu confucianist vechi de 2500 de ani.

În aceeași logică a reciprocității, mai spune Kant, trebuie să acționezi liber de așa fel încât toți ceilalți să fie liberi, în timp ce Mill susține că „*Libertatea, ca principiu, nu se aplică nici unei stări de lucruri anterioare momentului în care oamenii au devenit capabili de a se perfecționa prin dezbaterea liberă și egală*”. În alte cuvinte, Mill, în ton cu majoritatea gânditorilor liberali – antamând paradigmele psihologiei și pedagogiei contemporane – atrage atenția asupra faptului că fără o educație de înaltă ținută nu poate fi imaginată libertatea (și, spunem noi, nici autocontrolul), iar fără libertate, așa cum deja am arătat, nu se poate realiza dreptul/suveranitatea.

Or, dintr-un bun simț al simetriei ar trebui să recunoaștem că, așa cum suveranitatea de stat se bucură de recunoașterea celor două dimensiuni enunțate - *independența/libertatea și supremația* – la fel de îndreptățită este și noțiunea de suveranitate a omului/a individului. Mai ales că, spre deosebire de stat, *libertatea și autocontrolul* sunt recunoscute ființei umane atât de dreptul natural și cel constituțional, cât și prin cele mai de anvergură tratate internaționale. Singura problemă este aceea că reușita practică a acestor drepturi, dincolo de politici și legi, depinde de calitatea educației individului. Iar aici libertatea omului postmodern se poate împlini pe calea unei educații civice, în timp ce autocontrolul cu sprijinul educației psihologice. În orice caz, în accepțiune kantiană, ambele aparțin *autonomiei de voință*, concept pe baza căruia, spune gânditorul din Königsberg, se dezvoltă cel de *libertate* care, la rândul lui, se constituie ca fundament al legilor morale.

Observăm deci că și aici legile, ca norme legislative, sunt prea puțin luate în seamă, poate nu numai din cauza imperativului (moral) kantian, ci și datorită rolului lor nefast în ontologia suveranității individului. Această chestiune ne amintește de un cârturar interbelic care se plângea de faptul că de multă vreme legislația, în loc să se focalizeze pe medierea antagonismelor, a căzut pradă obsesiei de restrângere a libertăților individului. Aceste năravuri persistă tot mai abitit în zilele noastre și care se prea poate să fie cauzate, între altele, de sursele neadecvate de inspirație. Așa cum „Dante și-a luat elementele Infernului din spectacolul lumii reale”²⁴, se pare că și normele juridice ale lumii moderne s-au inspirat din realitățile crude ale societății, ba chiar din una dintre cele mai criminogene: cea a Imperiului Roman. O societate care, așa cum știm (sau ar trebui să știm), a funcționat pe baza unui soi de

²⁴ Alexandru-Ovidiu Vintilă, Traian Brăileanu, sub semnul imperativului categoric. În „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XXI, nr. 5–6, București, 2010, p.510.

autoritarism riguros ierarhizat, unde inegalitățile și frica au reprezentat cheia funcționării statale, stringențe pe care încă le regăsim din nefericire în matrixul gândirii juridice și politice contemporane²⁵.

În încheierea acestui subiect am putea descrie suveranitatea individului ca o rezultată a *libertăților* și a *puterii de autocontrol a omului*, suficientă pentru a-i spori încrederea în propriile sale forțe și în a-l transforma în propriul său stăpân. În fond, aceste două dimensiuni laolaltă par să concretizeze cel mai bine noțiunea de libertate/suveranitate, desigur ca drept inalienabil și esențial, ca garant al liberei dezvoltări a personalității umane. Ceea ce înseamnă că și aici, ca și în cazul statelor democratice (care acceptă să fie supuse dreptului), vorbim despre o suveranitate relativă, în sensul că se exercită în raport cu limitările ce decurg din îndatoriri, sarcini sau alte relații în care indivizii sunt antrenați.

4. Concluzii

Departa de perfecțiune, gândirea politică și juridică reușește totuși să lase în urmă ideile absolutiste ale trecutului, așa cum au fost cele ale monarhiilor istorice, și să concilieze drepturile și libertățile omului cu suveranitatea de stat, fundamentată pe ideea de putere supremă și libertate/independență. Un succes doctrinar datorat în principiu strălucitei teze de subordonare a statului *dreptului*, știut fiind faptul că suveranitatea statului, în accepțiune modernă, constă tocmai în misiunea sa de *înfăptuire a dreptului*. Aserțiunea pare, în teorie, să desființeze orice contradicție ar putea surveni între suveranitatea de stat și suveranitatea individului (libertățile omului), două noțiuni complementare care, spunem noi, se constituie în osatura conceptuală a *statului de drept*. În felul acesta, obligația statului de a transpune în viața socială *dreptatea și moralitatea* reprezintă un imperativ care nu se poate sustrage respectării drepturilor și libertăților individuale.

Prin urmare, importanța axiologică a celor două suveranități (stat-individ), care nu lasă loc ierarhizării sau prioritizării, face ca raporturile dintre ele să nu se pună în termeni precum sporirea uneia în detrimentul alteia, ci doar prin evaluarea eficienței.

Prin urmare, putem vorbi de evaluarea calitativă a suveranității, fiindcă ar fi fără noimă ca o chestiune vitală statului (suveranitatea ține totuși de existențialitatea statului) să scape de controlul eficienței. De aceea, în plan intern, de pildă, evaluarea se poate face pe baza gradului de respectare a drepturilor și libertăților omului, iar în plan extern, în funcție de nivelul de independență pe care statul o are în raporturile sale cu alte state sau entități, fiindcă, așa cum bine se știe, statele intră deseori în combinații *extranee*, mai ales din interese financiare sau politice.

²⁵ Pentru detalii, George Vlăescu, „Supraviețuirea” dreptului roman în culturile organizaționale moderne comparate și impactul său asupra decenței traiului. În: Revista Universul Juridic Premium, nr. 6, București, 2023.

Cu toate acestea, în practică există o problemă uriașă cu privire la eficiența suveranității, știut fiind faptul că în ultimele decenii inechitățile au confiscat subtil suveranitatea individului, slăbind-o la rândul ei pe cea de stat. Și ne referim cu precădere la acele inechități care au vexat credințele, tradițiile, veniturile, pensiile și libertățile omului și ale căror consecințe au constatat în prăbușirea încrederii în autorități și, mai nou, a ordinii constituționale. Așa se explică faptul că, în România, puterea legislativă și justiția socială – forurile cele mai reprezentative ale suveranității interne – s-au ales cu imaginile cele mai șifonate și sunt în continuare sabotate de o multitudine de cauze interne, între care vom aminti:

- Insuficienta pregătire a celor care elaborează și aplică legea, categorii care, generic vorbind, nu au convins că dispun de abilitățile necesare îndeplinirii *dreptului*;
- Lipsa unei legislații și a unor instituții eficiente în promovarea civismului (democrației participative) și a echității;
- Furnizarea unei legislații inflaționiste și coercitive (suprasolicitarea supremației juridice a statului) reprezintă o altă chestiune care produce efecte teribile. Failibilitate care decurge din nesocotirea *dreptului*, în favoarea unui praxis ce ține de *cum vrea* sau *cum crede* legiuitorul că e mai bine.

Din nefericire, gravitatea cauzală a tuturor acestor probleme își are originea, ca și remediul, în politicile educaționale. Adică, în acele „produse” curriculare care de multă vreme se fabrică la „temperaturi” ce au transformat actul educațional într-un exercițiu recurent al mimetismului, al supunerii și al înstrăinării de valorile autentice și identitare (în beneficiul unui cosmopolitism comercial).

Revenind la pasajul de început al articolului nostru, unde se evocă forțe terifiante („care controlează și dirijează totul”) pe care le asociem mai degrabă cu societatea lui Hobbes întemeiată pe frica de moarte violentă, dorim să evidențiem că atunci când statul îmbracă forme autoritariste în raporturile cu oamenii, nu suntem în prezența suveranității, ci a lipsei ei. Prin urmare, confuzia creată între suveranitate și acele forte oculte omnipotente-omniprezente-omnisciente este probabil înlesnită de vocabula folosită („suveranitate”) care pare să conțină în fibra ei terminologică o putere ce forjează subliminal imaginația auditoriului. La care se adaugă o realitate indezirabilă și anume restrângerea efectivă a libertăților omului, chestiune care nu este deloc nouă la scara istoriei.

Așa cum am putut vedea, Mill, care a trăit în plin secol XIX, recunoaște faptul că la începutul respectivului veac (în urmă cu cca. 200 de ani) s-a declanșat în întreaga lume un proces crescendo de epurare a libertăților individului (*dominium*)²⁶ despre care nici el și nici noi nu avem mărturii să fi încetat vreodată.

Și, înainte de încheiere, reamintim și faptul că tot ceea ce se întâmplă astăzi cu privire la normativizarea exagerată a societății, proliferarea inegalităților și a restrân-

²⁶ John Stuart Mill, *Despre libertate*, op. cit., p. 61.

gerilor libertăților individuale – semne indubitabile ale precarității suveranității de stat – poate fi și o prevestire a sosirii momentului reconceptualizării *statului* și, de ce nu, a înlocuirii lui cu o comunitate morală și solidară. Adică, cu un model care să cuprindă, între altele, o distribuție echitabilă a resurselor de trai (precum cea prescrisă de teoriile distributive) și, pe de altă parte, o educație suficient de performantă ca să înlocuiască elementele primitive ale dreptului (forța/constrângerea) cu empatia și cordialitatea relațiilor interumane. Practic, ne referim la un model de stat care promovează extinderea genului de relații specifice familiei la nivelul întregii comunității, respectiv țări. Aceasta teză la care ne raliem fără rezerve se regăsește în operele profesorului Traian Brăileanu, unul dintre titanii intelectualității interbelice. Acesta a prescris prăbușirea constructelor statelor moderne (fondate pe forță) și ne-a adus în atenție faptul că un stat pentru a fi trainic și sănătos trebuie să fie o **comunitate morală** „...într-un anumit fel, o familie”.²⁷ Ilustrul profesor bucovinean a văzut în familie idealul comuniunii morale, al solidarității, deoarece fiecare membru al familiei trăiește pentru ceilalți și prin ceilalți și, procedând în felul acesta, conflictele sunt eliminate mai mult față de oricare alte modele.²⁸

BIBLIOGRAFIE:

1. Arseni Alexandru, „Suveranitatea națională” de la abordare teoretică la realizare practică. În: Revista Națională de Drept, nr. 12, 2012.
2. Brăileanu Traian, *Sociologia și arta guvernării. Articole politice*, ediția a II-a. București: Ed. Cartea Românească, 1940.
3. Djuvara Mircea, *Teoria Generală a Dreptului*. Vol. I, București: Editura Librăriei SOCEC&Co, București, 1997.
4. Djuvara Mircea, *Precis de filosofie juridică*. În: Eseuri de filosofie a dreptului, Ed. Trei, București, 1997.
5. Georgescu Ștefan, *Filosofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2.500 de ani*. Ediția a II-a. București: All Beck, 2001.
6. Hayek Frederick A., *Constituția libertății*, Ed. Institutul European, 1998.
7. Mill John Stuart, *Despre libertate*, ediția a III-a. București: Humanitas, 2005.
8. Rousseau Jean-Jacques, *Despre contractul social sau principiile dreptului politic*. București: Cartex, 2017.
9. Sartori Giovanni, *Teoria democrației reinterpretată*. Iași: Ed. Polirom, 1999.
10. Ungheanu Mihail M., *Despre conceptele de utopie și suveranitate. O scurtă privire*. În: Revista de filosofie, vol. LXIII nr. 4, București, 2016.

²⁷ Alexandru-Ovidiu Vintilă, op.cit., p.510.

²⁸ Traian Brăileanu, *Sociologia și arta guvernării. Articole politice*, ediția a II-a. București: Ed. Cartea Românească, 1940, p. 396.

11. Vintilă Alexandru-Ovidiu, *Traian Brăileanu, sub semnul imperativului categoric*. În „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XXI, nr. 5-6, București, 2010.
12. Volkoff Vladimir, *Defectele Democratiei, De ce sunt decât pe jumătate democrat*, Ed. Antet, 2002.
13. Vlăescu George, *Juridismul - un pericolul care vine din partea dreptului*. În: Revista de studii juridice universitare, ULIM, nr. 3-4, Chișinău, 2018.
14. Vlăescu George, „Supraviețuirea” dreptului roman în culturile organizaționale moderne comparate și impactul său asupra decenței traiului. În: Revista Universul Juridic Premium, nr. 6, București, 2023.